

BESİM ATALAY'IN NİĞDE MAARİF MÜDÜRÜYKEN KALEME ALDIĞI BİR YAZI DİZİSİ: “ANADOLU’DA TÜRKLÜK”¹

Okt. Tayfun HAYKIR*

Osmanlı Devleti bilindiği üzere Birinci Dünya Savaşı’ndan mağlup çıkar. Bu mağlubiyetin ardından da 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanır ve 1 Kasım 1922’de saltanatın kaldırılmasına kadar devam edecek olan -yakın tarihimizin en çalkantılı dönemlerinden- “Mütareke Dönemi” başlamış olur.

Mütareke ortamında Amerika Başkanı Wilson, -kendi adıyla bilinen- meşhur “Wilson Prensipleri”ni dünyaya ilan eder. Başkan Wilson’un hazırladığı prensiplerdeki maddelerden bir tanesi mealen; azınlıkların nüfusça çoğunlukta oldukları illere sahip olabilecekleri anlamına gelmekteydi. Bunun üzerine işgal kuvvetlerinin de kışkırtmalarıyla başta İzmir, Adana, Maraş, İçel gibi illerimizin azınlıklara devredilmesi gündeme getirilir. İşgalciler ve azınlıklar el ele verip, bu şehirlerimize sahip olmak için uğraşırlar. Başta Rum gazeteleri olmak üzere büyük bir basın kitlesi de bu harekete destek verir. Durum böyleyken Türk tarafından da aksi yönde sesler yükselmiyor değildir. O tarihlerde İstanbul’da yayın yapan gazetelerden Zaman, Türk milletinin haklarını savunan bir yayın politikası izlemektedir.² Zaman gazetesi işgalcilerin ve azınlıkların bu tavrına tepki olarak -döneminde çok ses getiren- bazı yazılar yayınlar. Bunlardan bir tanesini de devrin Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay (1882, Uşak–1965, Ankara) kaleme alır.

Besim Atalay “Anadolu’da Türklük” ana başlığı altında oluşturduğu yazı dizisinde, daha önce maarif müdürlüklerini yaptığı İçel ve Maraş illerinin birer Türk şehri olduğunu ilmî bir şekilde açıklar. Yazar, İçel ve Maraş’a Türklerin hâkim olduğunu izah ederken, şehirlerin Türklerle birlikte değişip gelişen tarihî ve kültürel yapısı hakkında da detaylı bilgiler verir. Toplam dört bölümden oluşan yazı dizisinin ilk bölümünün yayınlandığı Zaman gazetesinin 13 Mart 1919 tarihli 334. sayısında yazı dizisini gazete şu sözlerle tanıtıyor:

“Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay Bey İçel ve Maraş sancakları hakkında pek kıymetli tetkikat-ı coğrafyayı muhtevî bir silsile-i makalât göndermiştir. Pek şayan-ı takdir bir gayret ve himmet-i milliyetperverâne mahsûlü olan bu makalelerin birincisi İçel coğrafyasına aittir ki bunu, haritasıyla beraber bugün dercediyoruz. Diğerlerini de fırsat buldukça, hatta mümkün olursa birbirini takiben neşreyleyeceğiz. O havalinin Türklüğünü ilmî ve gayr-i kabil-i ret ve inkâr bir surette ispat eden bu makalâtı muhterem karilerimizin de kemal-i takdir ve alâkayla takip edeceklerine eminiz.”³

Zaman’ın bu tanıtım yazısından sonra Besim Atalay’ın yazı silsilesi gazetede tefrika edilmeye başlanır. Mütareke Dönemi gibi zor bir süreçte Niğde’den payitahta ulaşan sese biz de kulak veriyor ve bu kısa hatırlatmalardan sonra “Anadolu’da Türklük” isimli yazı dizisini aktarmaya geçiyoruz:

¹ Bu makale “Akpınar” dergisinin 25. sayısında yayımlanmıştır. (Akpınar, S. 25 (Ocak- Şubat 2010), s. 13- 21)

* Trakya Üniversitesi. tayfun_haykir@hotmail.com

² Zaman gazetesi hakkında Prof. Dr. Nâzım H. POLAT danışmanlığında hazırladığımız bir yüksek lisans tezimiz mevcuttur: Tayfun HAYKIR, “Mütareke Dönemi Yayın Organlarından “Zaman” Gazetesi”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2010.

³ Bu açıklamanın ardından “İçel coğrafyasını gösteren bir harita verilmiş.

Anadolu'da Türklük⁴:

İÇEL TÜRK'TÜR

İçel Coğrafyası

İçel sancağı Anadolu'nun cenubunda ve Kıbrıs adasının karşısındadır. Şark tarafından Mersin, garp tarafından Antalya körfezleri ile çevrilmiştir.

İçel adeta büyük, geniş ve enli bir burun şeklinde Akdeniz'e doğru ve Kıbrıs'a muvâzî olarak uzanıp çıkmıştır.

İçel şimdiden Boğa Dağları ile garptan şarka doğru kesilmiş ve Karaman ovasından bu suretle ayrılmıştır. İçel hava, su, mahsûlât ve dağların duruşu itibariyle Kıbrıs'a çok benzer, adeta Kıbrıs İçel dağlarının yandan bir uzantısı gibidir. Kıbrıs dağları İçel dağlarına muvâzîdir.

İçel sancağında yaşlıca iki büyük sıradağ silsilesi vardır. Birisi Mut ve Ermenek kazalarının yukarisından geçen Boğa Dağları'dır.

Birisi de Göksu ırmağıyla deniz arasındaki silsiledir. Bu iki sıradağın arasını Göksu deresi ayırır. Asıl İçel'i doğuran dağlar bu ikinci sıradağlardır. Bu dağlar olmasaydı veyahut Göksu deresi biraz daha derin bulunsaydı Akdeniz'in dalgaları Boğa Dağları'nın eteklerini yalayacaktı ve Mersin körfeziyle, Antalya körfezi arasındaki yarımada benzer büyük çıkıntı bulunmayacaktı.

Göksu deresi Boğa Dağları'nın cenup etekleriyle Boğa Dağları'na ve denize muvâzî olarak uzanıp giden dağlar arasında sıkışmış çok şairâne ve zengin bir deredir.

İçel sancağı hemen hemen mustatile yakın bir şekildedir. Yalnız Anamur burnu mustatîlik şeklini biraz bozar. Sancağın saha-i sathiyeti 25 bin kilometredir.

*

Toprağın tabiatı! Mut, Anamur ve Silifke kazalarının ovalık ve dağlık kısımları hemen birbirinin aynıdırlar. Her üçünde de aynı nebatât yetişir; aynı hava koklanır; aynı sıcaklık ve soğukluk hüküm sürer...⁵

...⁶ kazasının sahil kısımları kadar bîtek değildir. Gülnar'ın dağları ve yaylaları çok güzel ve bîtektir. Silifke dağlarından bu cihetle ayrılırlar.

⁴ "Anadolu'da Türklük" isimli yazı dizisinde Besim Atalay bazı dipnotlar kullanmıştır. Yazarın dipnotları ile bizimkilerin karışmasını önlemek için tarafımızdan yazılanların sonuna "T. H." kısaltmasını ekledik.

⁵ Gazetenin bu nüshasını sadece Beyazıt Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us koleksiyonunda bulabildik. Mevcut olan bu nüsha da alt tarafından kesilmiş. Yukarıda yazdığımız ve iki sütundan oluşan yazının yukarıdaki kısmı ilk sütuna aittir ve alt kısmı kesilmiş olduğundan yazının sadece mevcut olan kısmını Latin harflerine aktarabildik. (T. H.)

⁶ Yazının, ikinci sütunun başından devamı. (T. H.)

İçel toprakları umumiyet itibariyle kireçlidir. Bazı yerlerde “hamz-ı hadîd”i hâvî-i kırmızı, bazı yerlerde de “humus”i cami-i siyah topraklar vardır. Ormanların ve yaylaların toprakları ovaları kadar bereketli ekin yetiştirir. O ovaların toprakları Göksu gibi ırmakların çöküntülerinden meydana gelmiştir. Onun için bu topraklar milli ve kumludur.

Kırmızı topraklar Karataş içinde “Taşeli’nde”, Ermenek kasabasının karşısındaki köylerde, siyah topraklar ormanlarda, Gülnar kazasının merkezi bulunan Anay Pazarı’nda ve Mut kasabasının şark tarafında bulunur. Kireçli topraklar hemen her yerde bulunmaktadır.

*

Yeryüzünün girinti ve çıkıntıları! İçel yerin girinti ve çıkıntıları itibariyle birbirinden ayrı iki büyük parçayı ayrılmıştır. Birisi ovalık, öbürü dağlıktır.

Onlar o kadar büyük ve geniş değildir. Silifke, Mut, Anamur ovalarından ibaret bulunan bu ovacıklar tamamıyla rüsûbîdir, çöküntüdür.

Silifke kasabasının yakınından başlayarak denize kadar uzanmış olan ova mustafîle yakın bir şekil almıştır. Bu ovanın teşekkülü çok yeni zamana aittir. Ovayı doğrudan Göksu’nun sürükleyip getirdiği tortulardır. Bu ırmak her yıl dökmüş olduğu miller ve kumlar ile denizden yer kazanır.

* * *

İçel Türküleri

Dün gece gördüm düşümde
Yüce dağların başında
...⁷

**Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay
(Zaman, Nu. 334, s. 1, 13 Mart 1919)**

Anadolu’da Türklük:

İÇEL TÜRK’TÜR -2-

Ahalinin Soyu

İçel ahalisinin soyu soppu Türk’tür; hem de hiç su katılmadık Türk’tür.* İçel Türkleri Anadolu ve garp Türklüğünün en halis bir numunesidir. Bunlar hemen hiç başka bir soy ile karışmamışlardır. Çünkü hâlâ yörük olarak yaşamaları ve simalarının bozulmamış olduğu bize bunun doğru olduğunu gösterir.

⁷ “İçel Türküleri” başlıklı bu manzumenin devamı kesilmiş. Diğer dipnotta belirttiğimiz üzere bu sayının başka sağlam nüshasına ulaşamadığımızdan devamını aktaramadık. (T. H.)

* Soy: baba tarafından, sop: ana tarafından olan akrabaya denir...

İçel Türkleri asıl Türkmenlerden ayrılmışlardır; evsafirleri buna şahadet eder. Boyu ortadan biraz yüksek, kafatasları yuvarlak, çehre değirmî, yanaklar az çıkık, yüz geniş, etli ve enli, gözler siyah, saçlar siyah, saç ve sakal kılları sert, sakal az kıllı fakat köse değil!... Burunlar yavaşça basık -bununla beraber çok düzgün burunlular da var- dudaklar kalın, deri çokça sarıdır. Fakat daima sarılık esmerlikle karışmış ve koyu bir renk almıştır. Vücudun yukarı tarafı aşağı tarafından daha yüksektir. Baldırlar kalın, ense oldukça şişkindir. Kollar etli ve kuvvetlidir. İki omuz arası ve kafatasının çevresi geniştir. Parmaklar yuvarlaktır. Kadınlar da aynı evsafı gösterirler...

Buralarca güzel tanınan kızlar aşağıdaki evsafı gösterenlerdir: Renk esmer, yanaklar kırmızı, çehre yuvarlak, dişler düzgün ve beyaz, ağız küçük, kaş ve göz siyah, boy orta, az etli, saçlar siyah ve uzun, kirpikler uzun; kaşlar çok kıllı olmalıdır. Hakikaten şu saydığım evsafı gösteren birçok köylü ve Yörük kızları vardır. İçel halkı arasında açık sarı ve beyaz renkte olanlarla gök gözlü insanlar çok azdır. Bu gibi insanlar köylerde hemen hiç bulunmazlar.

İçel’de ne dışardan içeriye, ne de içeriden dışarıya muhacir akıntısı olmadığından başka soylarla karışmamışlardır. Silifke’de yüz elli haneye varmayan Hıristiyanlardan başka yabancı yoktur. Yalnız son günlerde birçok Kürt ve Arap milletçileri gelmiştir. Konya ve Maraş tarafları Türkleri daha ziyade Özbeklere benzerler. İçellilerse halis Türkmen’dirler.

Abdallar ve Tahtacılar

Bura Türkleri arasında yabancı gibi kalmış iki oymak vardır ki birine “Tahtacı Türkmenleri”, öbürüne “Abdallar” derler. Bunlar pek halis Türk evsaf ve teşkilatını gösterdikleri hâlde gerek halk nazarınca ve gerek kendilerince ayrı birer millet sayılırlar.

Abdallar - Abdallar bugün Türk’ten başka bir şey değillerse de dillerinde bir iki yabancı kelimenin ve aralarında demircilik ve semercilik gibi sanatların bulunması ve birtakım âdetleri eski zamanlarda Kıbtîlerden ayrılmış olduklarına birer şahittir. Hükümet defterlerinde de eskiden Kıbtî diye yazılmış imiş. Bunlardan iki köy Mut’ta, üç ufak köy Anamur’da, bir mahalle Silifke’de vardır. Bunlar hükümet nazarında Müslüman sayılırlar ve kendileri Müslüman bulduklarını iddia ederlerse de mezhep itibariyle Şî’dir; Hacı Bektaş-ı Veli Hazretleri’ne bağlantıları çok fazladır. Müşârün ileyh hazretlerini en büyük pîr ve kutup tanırırlar; fakat Bektaşîlik’in ve Hurufîlik’in iç yüzünden haberleri yoktur. Her yıl Hacıbektaş’tan bir baba gelir, beş on gün oturur her vergisini -niyaz akçesini- toplar götürür. Ahali arasında Abdalların babaları geldiği zaman “Âyin-i Cem” yaparlarmış? Kadınları da bulunurmuş? Mum söndürürlermiş gibi sözler dolaşır durursa da bu iftiradır; hocaların ve softaların uydurmasıdır, bunlar kadın erkek bir arada toplanabilirlerse de fenalık olmaz ve olamaz. Baba gelince bir eve misafir olur oraya herkes gelir; dernek kurarlar; rakı, şarap içerler. Nefes okurlar. İlahî ve mersiye söylerler. İçlerinden çalgı bilenleri babayla çalarlar, çağırırlar. Babaya karşı büyük, pek büyük saygıları vardır. Ne derse yaparlar; boyunları kıldan incedir. Baba geldiği vakit verdikleri mangırlardan başka bir de her sene kendi aralarında “çerağ akçesi” adıyla dört bin beş yüz, beş bin kuruş kadar bir para toplayarak Hacı Bektaş-ı Veli dergâhına -çelebi efendiye- gönderirler.

Abdallar pek cahil adamlardır. Develere ve mezarlara çok hürmet ederler. Silifke'deki Mukaddem Dede ismindeki bir türbeyi ziyaret ederler. Muharrem'in onuncu günü mersiyeler okurlar; Abdallarca aşure pişirmek borç sayılır. Her ev biraz buğday, pekmez veya şeker, nohut veya fasulye vererek kararlar katarlar, koca koca kazanlarda pişirirler.

Abdalların erkek ve kadınları çok haylazdırlar. Bunlar çiftçilik bilmezler, kadınların çocukları düğünlerde oynayarak geçinirler. Bununla beraber namuslu Abdal kadınları da vardır. Erkeklerin bir büyük parçası demircilik, bir parçası çalgıcılık ederler.

Bu zavallıların ve hele kadınların hâlleri çok acınacak bir raddededir. Vaktiyle Abdallar kendi mahallelerine mektep açılması ve cami yapılması için hükümete başvurmuşlarsa da aldırın olmamıştır. Çünkü bunların bu hâlde kalmaları birçoklarının alçak menfaatlerine yarıyormuş.

Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay
(Zaman, Nu. 339, s. 2, 18 Mart 1919)

Anadolu'da Türklük:

MARAŞ TÜRK'TÜR -1- Maraş Tarihçesi

Maraş kelimesi bugünkü imlâyâ göre Arapça zannediliyorsa da doğru değildir.⁸ Çünkü bu kasaba çok eski zamanlardan beri "Marajî, Maraj ve Maraş" ismini almaktaymış:

Asurî hükümdarlarından Sargon tarafından -fethettiği memleketleri hâvi olmak üzere- yazdırılan levhada Marajî ismi geçmektedir.⁹

Arapların Marajî kelimesini Maraş şeklinde söylemeleri bu kelimenin Arapça olduğuna delil olamaz. Bugünkü Maraşlılar bu kelimeyi "Maraş" diye söylerler.

Bir aralık -Romalılar zamanında- Maraş kasabası "Kirmanik" ismini almıştır.

1910 senesinde "John Garstang" tarafından Londra'da bastırılmış olan kitapta şu yazılar okunmaktadır. "Maraş'ın Asurîlerce adı "Markaj" imiş, asıl Hititlerce "Margazi" olduğu anlaşılıyor. Bu kelime Boğazköy'de bulunmuş olan bir mih yazısında görülmüştür. Hititler ve Mısırlılar muahede yaptıkları zaman mih yazısını kullanırlarmış. O vakitler mih yazısı resmî yazıymış, bu yazıların birisinde "Maraş"ın adı geçer."

Bu kelimenin Arapça olduğunu iddia edenler şu "والدجى برج حمامه أرسل فيه طائراً مرعشاً" beytiyle ve kamûs tercümesinin "E'l-Maraş mekteb vezninde Şam'da Antakya karibinde bir belde adıdır; ve E'l-Maraş makad vezninde bir cins güvercine derler ki uçarken taklabazlık eder" sözleriyle ispat etmek istiyorlarsa da yanılıyorlar.

⁸ Arap şairlerinden Müftî'nin Âl-i Hamedan'dan Seyfü'd-Devle'yi ve Maraş şehirlerini metheder güzel bir kasidesi vardır.

⁹ Simon ve Haytiya'nın Küçük Maraş Tarihi!

Nitekim Halep kelimesi de öyledir; Arap tarihçilerine göre bu isim Hazret-i İbrahim tarafından verilmiştir. Şehrin tesisinde süt sağılıp dağıtıldığı için bu isim kalmış imiş: Hâlbuki “John Campell” tarafından Newyork’ta bastırılmış olan kitapta “Kilib, Hitit ve Akat dillerinde Allah manasınadır.” diyor ve Halep’in eski adının Kilib olduğunu kaydediyor.

Maraş’ın tarihine gelince! Maraş kasabası vatanımızın en eski şehirlerinden birisiymiş. Maraş tarihin bahsettiği zamanlardan beri iki defa yerini değiştirmiştir; Maraş evvelce “Ergenez” adı verilen ırmağın kenarındaymış; bu çay şehrin ortasından geçermiş ve son derece şehir mamûrmuş.¹⁰

Bugün ihtiyarlar arasında söylenen bazı rivayetler de bunu teyit eder. Güya kadınlar iplik eğirmek üzere çayı geçerlerken sular birden bire taşarak yüz kadar kadın boğulmuş. Bundan sonra ahali çaydan uzak yurt tutmuşlar imiş.

Tabî bu gibi sözlerin ilmî değerleri yoksa da yine bir hakikat bulaşığı olsun vardır.

Bugün Bulanık adı verilen ve eski Maraş’ın bulunması muhtemel olan yerde birçok höyükler ve eski eserler vardır. Ergenez’in kenarında bu yıkıkların temelleri ve kaba mozaikleri görülmektedir.

Maraş’ın ikinci bulunduğu yere yerliler “Kara Maraş” derler: Daha yakın zamanlara kadar burada hamamlar ve camiler varmış; fakat bugün büyük bir yıkıntıdan bir şey kalmamıştır. Şehri, Kara Maraş’tan bugünkü bulunduğu yere kaldıran (Zulkadir= Dulkadir) Oğulları’ndan Alaüddeve Bey’dir.¹¹ Birçok tepecikler üzerinde bulunan bugünkü Maraş müdafaaya daha elverişli ve havası daha iyi olduğu için buraya kaldırılmış imiş.

Maraş’ta sırasıyla Hititler, Asurîler, Romalılar, İranlılar, Bizanslılar, Araplar, Türkmenler = Dulkadiroğulları hükümet sürmüşlerdir.

Bundan 4 bin yıl önce Anadolu’da büyük ve uyanık bir milletin yaşamış bulunduğu bugün meydana çıkmıştır. Bu millete Tevrat “Het, Hetiet, Hetim”, Asurîler “Hati”, Mısırlılar “Haytas, Heta” ve bugünkü Avrupa âlimleri “Hitit” adını veriyorlar.

Roma ve Yunan tarihleri ile en eski tarihler hiç bu milletten bahsetmiyorlar. Yalnız bunlara ait birtakım vakalar Tevrat’la Mısır hiyerogliflerinde ve Asurîlerin mih yazılarında vardır:

Bu vesikalar daha çok yeni olarak toplanmaya başlandığı ve Hititlerin kendi yazıları hâlâ okunamadığı için bunların tarihleri çok noksandır.

Ankara, Maraş, Malatya, İçel, Niğde, Konya, Uşak, İzmir gibi Anadolu’muzun birçok yerlerinde ve Suriye ile Filistin’de Hitit eserlerine rast gelinmektedir. Bu eserlerden anlaşıldığına göre Hititler Anadolu’da ve Suriye’de uzun zamanlar hüküm sürmüşlerdir.

Anadolu’da bulunan eserlerin en eski ve en ibtidaisi Hitit eserleridir. Hitit eserleri kaba saba, bayağı ve basit şeylerdir. Roma ve Yunan eserleriye çok ince ve güzeldir.

¹⁰ Tarih-i Caferî.

¹¹ Mahkeme-i şeriyenin eski sicilleri.

Anadolu’da bu eserleri yan yana görmek sanatın basamak basamak nasıl ilerlemiş olduğu hakkında güzel bir fikir verir.

İngiliz müelliflerinden “Sebes” diyor ki “Vaktiyle Maraş’ta bulunan bir taşa bir ziyafet resmi ve birtakım musiki aletleri tersîm edilmiştir. Lir, trampet, bir cins gitar ve başkaları gibi... Bundan anlaşılıyor ki Hititler epeyce medeniymişler. Hititler evlerinde sandalye kullanırlarmış; bu sandalyelerin arkaları işlemeli ve oymalıymış; yemek vaktinde dahi sandalyeye otururlarmış, Hititler gümüş şeyleri ve kapları dahi kullanırlarmış. Onlar bu madeni bol bol Boğa Dağları’ndan çıkarırlarmış. Asurîler Kargamış’ı elde ettikleri zaman birçok altın aşırımlardır.”¹²

Maraş, Hititlerin belli başlı şehirlerinden bulunduğu ve yüzde seksen Hititlerin Türk oldukları ihtimali için burada Hititler hakkında ufak tefek malûmat vererek, Zulkadir “Dulkadir” oğullarına ve Türkmenlere geçmek istiyorum.¹³ John Campell, John Garstang, Muallim Sebes, Govaiter ve başkaları gibi birçok İngiliz müelliflerinin fikirlerine göre Hititler Turanî bir millettirler.

Birtakım şeylerde Hititlerin Turanî bir kavim olduklarını göstermektedir. Hitit heykelleri tam bir Türk tipini gösterirler: Boy kısa, omuzlar geniş, vücut tıknaz, kollar kısa ve fakat kuvvetli, gözler büyükçedir. Eski Hititler ile bugün Adana taraflarında oturan Karsanî Yörükleri arasında birtakım etnografya uleması bazı münasebetler buluyorlar. Bugünkü Maraşlılar kıyafetleri ve çehreleri, burnu kalkık pabuçları, uzun abalarıyla tam bir Hitit’i gösterirler.

Bazı kelimeler de Hititlerin Türk olduklarını göstermektedir. İngiliz müelliflerinden John Campell’in tahkikine göre Kargamış kelimesinin doğrusu -Hitit ve Akat dillerinde-kırgümüş imiş, Malûm olduğu üzere kır, sahra manasınadır. Çok bitek olan Kargamış ve “Cırables”e bu ad verilmiş olsa gerektir. Kargamış’ın Hititlere payitaht olduğunu Mösyö “S-R-Conder-“ yazıyor.

Bugünkü Halep vilayetinde “Amik Ovası” adında bir ova vardır ki Hititlerce “Komozen veya Hodkumuh” adıyla anılmış. Burası Hititler zamanında çok mamûrmuş. Bugün bile Kafkasya’da “Kumuk” adında bir Türk oymağı yaşamaktadır. Vaktiyle Kumukların bir parçası buraya göçmüş ve oturmuş olabilirler. Mesela: “Kıl” denecek yerde “ıl” derler. Kumuk ve kumuh kelimesi umuk ve amik şekline girmiş olabilir.

Hitit krallarından “Sapalu, Motalu, Hanini, Saru” gibi hükümdarların adıyla da Hititlerin Türk olduklarını gösterirler.

Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay

Maraş Türküleri

1

Hey ağalar ne olurmuş

¹² Nitekim Boğa Dağı’ndaki Bulgar madeni yanında “Yazılı Taş” adında büyük bir Hitit kitabesi vardır.

¹³ Maraş taraflarının Asurîlerin, İranlıların, Romalıların, Bizanslılar ve Arapların vakaları ve hükümetleri “Maraş Tarihi”nde yazılmıştır.

Hâli dosttan ayrılanın
Gurbet ele düşer imiş
Yolu dosttan ayrılanın

Gül dikensiz bitmez imiş
Bülbül gülsüz ötmez imiş
İşe güce yetmez imiş
Günü dosttan ayrılanın

Gökten turnalar çekilir
İner yerlere dökülür
On beş yaşında bükülür
Beli dosttan ayrılanın

2

Bahâr oldu deli çaylar coşuyor
Hey ağalar; dur bilmem; ağlarım
Gece, gündüz dost aklıma düşüyor
Yollar irak durabilmem; ağlarım

Asla hiç kalmadı ağıt tutanım
Cilve ile kul üstüne yatanım
Mecnûn oldum terk eyledim vatanım
Bizim eller nerde bilmem ağlarım

Gidin nazlı yâri bana getirin
Yâr gelmezse selâmımı yetirin
Be hey kaşı karam senin hatırım
İkide bir sorabilmem ağlarım

“Derdi Çok” ey kalk duralım zikre¹⁴
Sil gönlümü gayrı varmam fikre
Yarın, birgün olur Mûnker, Nekir’e
Doğru cevap verebilmem ağlarım.

**(Toplayan) Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay
(Zaman, Nu. 352, s. 2, 7 Nisan 1919)**

¹⁴ “Derdi Çok” Maraş taraflarına gelmiş bir saz âşığıdır; tercüme-i hâl gelecektir.

Anadolu'da Türklük:

MARAŞ TÜRK'TÜR -5-¹⁵

Nasırüddin Mehmet Bey ilk günlerinde amcalarıyla ve başka Türkmen beyleriyle hayli uğraşmıştır.

Nasırüddin'in Karamanoğulları ile arası iyi gitmiyordu. Zaten Karamanoğulları Mısırlıları gücendirmişlerdi. Nasırüddin Mehmet Bey Mısırlılardan aldığı kuvvetle Karamanoğlu Mehmet Bey üzerine yürüdü; Mehmet Bey'in askerini bozarak kendisini tuttu ve zincire vurarak Mısır'a yolladı.

Bunun üzerine Mısır sultanı tarafından Nasırüddin Mehmet Bey'e Kısarye ve Trablus vilayetleri dahi verildi.

Nasırüddin Mehmet Bey 843 senesinde Mısır'a bir gezinti yaptı. Mısır Sultanı "Melik Zâhir" bütün beyleriyle ve memleketinin eşrafiyla karşıya çıktı. Büyük bir alay ile Mısır'a kabul edildi.

Nasırüddin Mehmet Bey doğruca kaleye gitti ve sultan-ı Mısır ile uzun uzadıya görüştüler. Oradan "Emir Nevruz" sarayına kondu. Nasırüddin Bey'e her türlü ikram ve iltifat yapıldı. Mısır Sultanı "Melik Zâhir"e Nasırüddin Bey'in kızı verildi ve düğünü yapıldı.

Bir müddet Mısır'da kaldıktan sonra Nasırüddin ülkesine döndü. Nasırüddin Bey düşünceliydi. Osmanlıları dahi iyi kullanmıştı. İkinci Sultan Murat Han Hazretleri de kendisine yardım etmiştir. Osmanlıların yardımları yüzünden Karamanoğlu İbrahim Bey'i yendi ve elinden Kayseri'yi aldı. Nasırüddin Bey 83 yaşındayken ölmüştür. Dulkadiroğulları'ndan ilk defa döşeginde, eceliyle ölen bu olmuştur.

Süleyman Bey

Nasırüddin Mehmet Bey'den sonra yerine oğlu Süleyman Bey 846 senesinde geçmiştir. Süleyman Bey çok şişman ve etliymiş, yemeği fazla yer ve son derece uyurmuş. Kadınlara da fazla düşkünmüş. Dört kadından ziyade nikâhla kadın almış olduğunu rivayet ederler.

Süleyman Bey kavgadan hiç hoşlanmaz, rahat ve sükûneti severmiş. Etraftaki padişahlar ve beylerle iyi geçinmiş, kimseyle arayı açmamıştır. Ülkesini de güzel kullanmış ve hiçbir gürültü çıkmamıştır.

Yalnız Süleyman Bey yüzünden Karamanoğulları zedelenmiştir. Süleyman Bey'in çok iyi bir atı varmış. Karamanoğlu İbrahim Bey bu atı iştmiş Süleyman Bey'den istemiş; Süleyman Bey vermemiş. Bunun üzerine Karamanoğlu atı bir Varsak Yörüğü'ne çaldırtmış.

¹⁵ "Maraş Türk'tür -5-" isimli yazı bu isimdeki yazı silsilesinin beşinci kısmı gibi algılanmamalıdır, "Maraş Türk'tür -1-" isimli yazıdan hemen sonra yayınlanmıştır yani yazı dizisinin ikinci kısmıdır. Muhtemelen numaralandırmada bir yanlışlık yapılmıştır ama biz metnin orijinaline sadık kalarak başlığı "Maraş Türk'tür -5-" şeklinde aktardık. T. H.

Süleyman Bey Sultan Murat Han Hazretleri'ne "Ben atı size armağan olmak üzere hazırlatmışım." diye haber göndermiş. O sırada da padişah hazretleri Selanik'i almış. Etraftaki hükümdarlara "Selanik'i aldım." diye kâğıtlar gönderiyormuş. Bu kâğıtla birlikte bir kâğıt daha yazdırmış ve Dulkadirliilerden çalınan atın kendisine gönderilmesini istemiş. Karamanoğlu atı vermemiş. Padişah hazretleri kızmış ve Karamanoğlu üzerine yürümüş. Süleyman Bey'in beş tane kızı varmış; en güzelini seçmek üzere Hızır Ağa'nın kadını Maraş'a gönderilmiş. Kızların en güzeli bulunan "Sitti Sultan"a padişah namına yüzük takılmış ve nişan bırakılmış.

Tekrar Hızır Bey'in kadını Saruca Paşa ile Süleyman Bey'in sarayına gelmiştir.

Süleyman Bey'in en büyük adamları Sitti Sultan'ı Bursa'ya kadar getirmişler. Bursa'nın uleması, şeyhleri, kadıları büyük bir alayla gelini karşılamışlardır. Sitti Sultan Edirne'de yaptırmış olduğu Sultan Cami-i Şerifi'nde gömülmüştür. Süleyman Bey 858 senesinde ölmüştür.

Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay

* * *

MARAŞ TÜRKÜLERİ

(5)

Yiğitlik eğlencesi nazlı bir suna
Öter dertli dertli varsam tutulmaz.
Kaldırmış başını arar yoldaşın
Öter dertli dertli varsam tutulmaz.

Kara kaş altında öpem gözleri.
Canıma kâr etti şîrîn sözleri;
Gönül eğlencesi bana nazları.
Öter dertli dertli varsam tutulmaz.

Açılmış yanakta güller şakır
Dudaklar deprenir; dilleri okur.
İştittim sesini Mevlâ'ya şükür.
Öter dertli dertli varsam tutulmaz

TÜRKÜ

Selâm edin beni aldayan yara
Dâl etti kadimdi; kaddi dâl olsun
Beni hâlden hâle eyledi tebdil
O da bencileyin özge hâl olsun.

Yüce dağlar meskenimdir; elimdir

Kadrimi bilenler özge yârimdir.
Bana yâr olmazsa Mevlâm kerîmdir.
Başı peyker, ayakları gül olsun.

Besim Atalay
(Zaman, Nu. 359, s. 2, 23 Nisan 1919)